

Dariusz Dąbrowski

UKW Bydgoszcz

Katarzyna Krynicka – Szroeder

UMK Toruń

O DZIEDZICTWIE KULTUROWYM
POWIATU MOGILEŃSKIEGO
W ASPEKCIE TURYSTYKI KULTUROWEJ.

Trudno o lepszy przykład jednostki administracyjnej pogranicza wielkopolsko – kujawskiego niż powiat mogileński. Jak doskonale wiadomo, jest to historyczna część Wielkopolski, która w wyniku podziału kraju wprowadzonego 24 VII 1998 r. weszła w skład województwa kujawsko – pomorskiego.

Powiat mogileński należy przy tym do mniejszych jednostek województwa. Pod względem obszaru (ok. 675 km²) zajmuje 15 miejsce na 23 powiaty, zaś zaludnienia (ok. 47 tys.) miejsce siedemnaste. Składa się z 2 miast (gmin miejsko – wiejskich): Mogilna i Strzelna oraz 2 gmin wiejskich: Dąbrowa i Jeziora Wielkie¹.

Niniejszy szkic jest próbą prezentacji niektórych, ważniejszych elementów potencjału turystyczno – kulturowego powiatu mogileńskiego, uzupełnioną o przedstawienie pewnych postulatów mogących przyczynić się do polepszenia obecnego stanu rzeczy.

Zacznijmy nasze uwagi od przypomnienia pewnych podstawowych informacji na temat turystyki kulturowej, gdyż – jak się wydaje – jest to sfera wciąż niedoceniana, traktowana mało poważnie, gdy tymczasem w rzeczywistości dopracowała się już ona całkiem sprawnego aparatu badawczego, pozwalającego na mierzenie istotnych dla rozwoju poszczególnych regionów zjawisk, skupiających się wokół systematycznie przecież nasilającego się ruchu turystycznego, a także w oparciu o uzyskane

¹ Podstawowe dane dotyczące powiatu mogileńskiego podajemy za: Biuletynem Informacji Publicznej Starostwa Powiatowego w Mogilnie [dostęp: 29 VI 2013 r.], <http://www.starostwo.mogilno.bip.net.pl/?c=84>. Informacje co do miejsca zajmowanego przez powiat w województwie pod względem obszaru i zaludnienia opracowane na podstawie zestawienia opublikowanego w: *Województwo kujawsko – pomorskie* [w:] *Wikipedia* [dostęp: 29 VI 2013 r.], http://pl.wikipedia.org/wiki/Wojew%C3%B3dztwo_kujawsko-pomorskie.

wyniki, nakreślania kierunków ich rozwoju nie tylko zresztą na płaszczyźnie rozrywki i wypoczynku.

Podróże o charakterze kulturowym, poznawcze lub edukacyjne, powszechne były już w starożytnej Grecji i Rzymie. Jest to najprawdopodobniej najstarszy rodzaj turystyki. Współcześnie zaś, ze względu na daleko posuniętą specjalizację oferty turystycznej i rosnącą popularność podróży kulturowych nastąpiło wyodrębnienie turystyki kulturowej jako osobnej grupy w ramach rynku turystycznego, także jako przedmiotu badań i dydaktyki. Ze względu na ewolucję samej definicji kultury, zmianę zasad, na podstawie których wyodrębnia się w ramach turystyki turystykę kulturową, a także z uwagi na różnorodne cechy charakterystyczne tego zjawiska zmienna jest jego definicja. Zdaniem Armina Mikosa von Rohrscheidta pojęciem *turystyka kulturowa* „można określić te wszystkie grupowe lub indywidualne wyprawy o charakterze turystycznym, w których spotkanie uczestników podróży z obiektami, wydarzeniami i innymi walorami kultury wysokiej lub popularnej albo powiększenie ich wiedzy o organizowanym przez człowieka świecie otaczającym jest zasadniczą częścią programu podróży lub stanowi rozstrzygający argument dla indywidualnej decyzji o jej podjęciu lub wzięciu w niej udziału”.² Turystyka kulturowa nie tylko popularyzuje dobra kulturalne, uznawana jest także za funkcję, element i czynnik przemian kulturowych, jak i potencjalne źródło ekonomicznego dobrobytu. Elementami wyróżniającymi dany obszar, wszystkim, co odwiedzający może chcieć zobaczyć i poznać, są tzw. „atrakcje turystyczne” (w literaturze polskiej zwane „walorami”). Można poklasyfikować je w grupy takie, jak np.: dziedzictwo kultury, dziedzictwo przyrody, dostępność regionu, podejście do turystyki, infrastruktura regionu, poziom cen, udogodnienia dla handlu i biznesu, obiekty sportowe, rekreacyjne i edukacyjne (za B. Ritschie, M. Zins³). Inny jest podział atrakcji turystycznych w zależności od sposobu i celu ich powstania, na:

- naturalne atrakcje turystyczne, których walory związane są z fizycznymi elementami środowiska naturalnego,
- dzieła stworzone przez człowieka, zaprojektowane ze względu na inny cel,

² A. Mikos v. Rohrscheidt, *Turystyka Kulturowa – wokół definicji*, Turystyka Kulturowa, nr 1/2008 (9 Listopad 2008), s. 18 [dostęp: 09 maj 2013], http://academia.edu/1876820/Turystyka_Kulturowa_-_wokół_definicji. W tym artykule Mikos v. Rohrscheidt omawia także odrębne definicje turystyki kulturowej, które dotychczas zaistniały się w literaturze.

³ J. Ritchie, M. Zins, *Culture as Determinant of the Attractiveness of a Tourism Region*, *Annals of Tourism Research*, 5, 1978, s. 252 - 267.

które z czasem stały się atrakcjami,

- miejsca od początku, celowo budowane jako atrakcje,
- atrakcje drugorzędne, towarzyszące⁴.

Bardziej ogólne jest określenie „walory turystyczne”, które zdaniem Mikosa von Rohrscheidta mogą cechować: wypoczynek i krajobraz (także kulturowy), lub mogą określać cechy środowiska i zespoły cech pozwalające na uprawianie wyspecjalizowanych form turystyki. Szczególnie znaczenie dla turystyki mają walory kulturowe, które są efektem działalności pokoleń przeszłych i współcześnie żyjących. To właśnie walory kulturowe są wyznacznikiem atrakcyjności regionów turystycznych, oraz stanowią o jakości regionu lub miasta, jako produktu turystycznego. Można je podzielić na:

- przedmioty, miejsca i zjawiska związane z historią,
- sztukę,
- zjawiska świadczące o typie i poziomie współczesnej kultury,
- kulturę ludową,
- przyrodę (jako wartość kulturową),
- zagospodarowanie turystyczne⁵.

Turystykę kulturową podzielić można na trzy główne rodzaje, w ramach których turyści realizują poszczególne typy podróży:

1. Turystyka kultury wysokiej:

- turystyka dziedzictwa kulturowego,
- turystyka muzealna,
- turystyka literacka,
- turystyka eventowa kultury wysokiej,

2. Turystyka edukacyjna:

- podróże studyjne,
- podróże tematyczne,
- podróże językowe,
- podróże seminaryjne,

---

⁴ T. Jędrzyak, *Turystyka kulturowa*, Warszawa 2008, s. 14 – 15.

⁵ *Ibidem*, s. 18 – 19.

3. Powszechna turystyka kulturowa:

- turystyka miejsca,
- turystyka kulturowa obszarów wiejskich,
- turystyka etniczna,
- kulturowa turystyka militarna,
- turystyka obiektów przemysłowych i technicznych,
- turystyka żywej historii,
- turystyka kulturowo - przyrodnicza,
- turystyka egzotyczna,
- turystyka religijna i pielgrzymkowa,
- turystyka kulinarna,
- turystyka hobbystyczna,
- turystyka regionalna⁶.

Złożony, wieloaspektowy aparat oceny potencjału turystyczno – kulturowego mikroregionów, czyli – jak w praktyce przyjęto – poszczególnych powiatów, stosunkowo niedawno opracował Armin Mikos von Rohrscheidt⁷. Warto poświęcić nieco uwagi temu systemowi, aby zorientować się co do jego metodyki i w konsekwencji wartości badawczej.

---

⁶ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa. Fenomen, potencjał, perspektywy*, Gniezno 2008, s. 52 (cytowane jest w tym artykule wydanie pierwsze tej pracy. Wydanie drugie, rozszerzone i uzupełnione ukazało się w Poznaniu w 2010 r.). Dla porównania szczegółowe analizy poszczególnych atrakcji turystycznych, mających znaczenie dla różnych rodzajów turystyki kulturowej w zbiorach: *Związki polskiego dziedzictwa kulturowego z turystyką*, pod red. D. Orłowskiego, J. Wyleżałek, Warszawa 2011; *Krajobraz kulturowy a turystyka*, pod red. J. Wojtanowicza, Ł. Zbuckiego, Biała Podlaska 2011. Zob. też inne (poza cytowanymi), przykładowe pozycje, ukazujące zarysowane zagadnienia w różnych ujęciach: T. Lijewski, B. Mikułowski, J. Wyrzykowski, *Geografia turystyki Polski*, Warszawa 2002; W. Gaworecki, *Turystyka*, Warszawa 2007; Z. Kruczek, A. Kurek, M. Nowacki, *Krajoznawstwo. Teoria i metodyka*, Kraków 2010.

⁷ Z innych – poza już cytowaną – publikacji autora dotyczących turystyki kulturowe wymienić szczególnie warto: *Szlak Piastowski w przebudowie. Struktura, zarządzanie, oferta kulturowo-turystyczna*, Kraków 2013; *Turystyka kulturowa w dobie przyspieszonej zmiany. Problemy zarządzania, promocji i badań turystyki kulturowej w Polsce*, Poznań 2013. Aktualny przegląd prac Mikosa von Rohrscheidta dotyczących turystyki kulturowej można zaś znaleźć na stronie: [dostęp: 27 VI 2013 r.], http://academia.edu/3079562/Armin_Mikos_von_Rohrscheidt_Bibliografia_prac_naukowych_marzec_2013.

Otóż stworzony przez wspomnianego autora kwestionariusz zawiera 4 podstawowe, mające rozbudowany system podziałów wewnętrznych kategorie. Są to: I. Potencjalne cele turystyki kulturowej (w tym m.in.: zabytki, miejsca historyczne lub znaczące, pojedyncze dzieła sztuki, muzea i wystawy, eventy kulturowe, funkcjonujące zakłady przemysłowe z ofertą turystyczno – kulturową, kulturowo znacząca oferta przyrodnicza, szlaki kulturowe), II. Elementy obsługi turystycznej (w tym m.in.: informacja turystyczna: biura informacji turystycznej, przewodnicy, materiały informacyjne; infrastruktura turystyczna: hotele, schroniska, restauracje itp.; infrastruktura komunikacyjna; promocja turystyczna), III. Pozostała oferta czasu wolnego (instytucje kultury, atrakcje krajobrazowe, oferta sportowa, edukacyjna i rekreacyjna), IV. Inne czynniki wspierające turystykę kulturową (instytucje w regionie, np. uczelnie, oferta turystyki zdrowotnej, oferta turystyki biznesowej, zagraniczne partnerstwo miast i regionów)⁸.

Dla oceny potencjału badanych jednostek terytorialno – administracyjnej opracowany został odpowiedni system punktacji. Pozwala on na stworzenie stratyfikacji mikroregionów ze względu na ich atrakcyjność turystyczno – kulturową. Obszar, który osiągnął mniej niż 100 punktów w pierwszej z wyżej wymienionych kategorii posiada według Autora mały potencjał. Powiaty ocenione na 100 – 250 punktów uznane są za mikroregiony o średnim potencjale. Wysoki potencjał reprezentują mikroregiony lokujące się w ramach 250 – 450 punktów, zaś te, które uzyskały ponad 450 punktów Mikos von Rohrscheidt przyznał miano „regionów o wielkim potencjale turystyczno – kulturowym”⁹.

Jak widać, mamy do czynienia z aparatem badawczym opracowanym w sposób przemyślany, uwzględniającym wszystkie ważniejsze elementy składające się na zjawisko, pozwalającym je ocenić w sposób maksymalnie zobiektywizowany i wszechstronny¹⁰.

Od kilku już lat przedstawiony model teoretyczny z dobrym skutkiem służy, publikowanemu na łamach czasopisma „Turystyka Kulturowa”, ba-

⁸ A. Mikos v. Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa*, s. 413 – 467.

⁹ Ibidem, s. 436 – 437.

¹⁰ Naszym zdaniem jedynym istotniejszym brakiem, występującym konkretnie w ramach kategorii „Elementy obsługi turystycznej” jest skoncentrowanie się Autora na materiale informacyjnym drukowanym i nieuwzględnienie tzw. systemu oznaczeń stałych.

daniu potencjału mikroregionów. Do tej pory (stan na maj 2013 r.) powstało 50 takich opracowań¹¹. Wśród nich znajdujemy także przygotowaną latem 2012 r. waloryzację powiatu mogileńskiego autorstwa Marka Piasty¹². Według ustaleń Autora, z którymi można się w pełni zgodzić, mikroregion ten posiada średni potencjał turystyczno – kulturowym (155 punktów w I kategorii)¹³, przy czym jego specyficznymi wartościami jest, po pierwsze, posiadanie dwóch wyjątkowego znaczenia w skali kraju zespołów sakralnych (Strzelno, Mogilno), po drugie zaś – przechodzenie przez obszar powiatu kilku ważnych szlaków turystyczno – kulturowych, w tym o znaczeniu międzynarodowym (Droga św. Jakuba) oraz krajowym (Szlak Piastowski, Szlak Romański)¹⁴.

---

¹¹ Turystyka Kulturowa, (spis publikacji, kategoria: Faktografia destynacji) [dostęp: 10 V 2013 r.], <http://www.turystykakulturowa.org/?id=spis#faktografia>. Zaznaczmy tutaj, że jeden z autorów niniejszego tekstu, Dariusz Dąbrowski, opracował waloryzację powiatu wąbrzeskiego; *ibidem* 1, 2010, nr 1 (styczeń), s. 51 – 62.

¹² M. Piasta, *Waloryzacja potencjału turystyczno – kulturowego powiatu mogileńskiego (li-piec 2012)*, Turystyka Kulturowa, nr 9/2012 (wrzesień 2012), s. 71 – 78 [dostęp: 11 V 2012 r.], http://www.turystykakulturowa.org/pdf/2012_09_05.pdf.

¹³ *Ibidem*, s. 75. Warto w tym miejscu przytoczyć opinię Mikosa von Rohrscheidta co do charakteru działań, które winny być podjęte w celu utrzymania lub – co lepsze – wzmocnienia potencjału tak ocenionego mikroregionu: „W przypadku takiego regionu potrzebne będzie działanie w dwóch aspektach. Pierwszym będzie analiza pozostałych kategorii waloryzacji w celu wyznaczenia czynników wzmocniających lub osłabiających ofertę turystyczno – kulturową i wyciągnięcia ewentualnych wniosków dla celu dalszych analiz (np. analizy SWOT dla produktów turystycznych regionu) lub konkretnych działań w kierunku poprawy oferty. Druga, szczegółowa analiza wewnętrzna powinna dotyczyć pierwszej kategorii waloryzowanych obiektów i doprowadzić do stwierdzenia typu atrakcji turystyczno – kulturowych, wokół którego – jako „magnesu” turystyczno – kulturowego – można konstruować specyficzną ofertę regionu. Celem takiej oferty (np. oferty pakietowej) jest spowodowanie większego napływu turystów kulturowych do regionu, ich zainteresowanie się innymi typami oferty kulturowej i tym samym wydłużenie ich czasu pozostawania w regionie (lub odpowiednia modyfikacja programów wypraw zorganizowanych, zmierzająca w tym samym kierunku) (A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa*, s. 436 – 437).

¹⁴ M. Piasta, *Waloryzacja*, s. 75 – 77. Co do szlaków turystyczno – kulturowych zob. np. oficjalne strony: *Drogi św. Jakuba w Polsce* [dostęp: 11 V 2013 r.], <http://www.camino.net.pl/camino-polska/>; *Szlak Piastowski* [dostęp: 11 V 2013 r.], <http://www.szlakpiastowski.com.pl/go.live.php>. Na temat tzw. wirtualnego szlaku materialnego, jakim jest Szlak Romański patrz A. Mikos von Rohrscheidt, *Turystyka kulturowa*, s. 301 – 302. Przez powiat przebiega też znakowany turystyczny szlak czerwony Gniezno – Kruszwica (G. Ratajski, *Mogilno, Wielkopolska Biblioteka Krajoznawcza*, 21, Poznań 1998, s. 86 – 89).

Jak doskonale wiadomo, szczególnie cenny, notowany w każdym podręczniku historii sztuki polskiej, jest zespół w Strzelnie składający się z romańskiego w zrębie, przebudowywanego w późniejszych stuleciach i mającego istotne elementy gotyckie oraz barokowe kościoła św. Trójcy, rotundy św. Prokopa oraz zespołu poklasztornego, w którym funkcjonuje systematycznie polepszające swoją ofertę wystawienniczą muzeum, czyli Romański Ośrodek Kultury Ottona i Bolesława¹⁵.

Mniejsze znaczenie w porównaniu z poprzednim ma pobenedyktynski zespół klasztorny, na który składają się kościół p.w. św. Jana Ewangelisty, z zachowanymi całkiem znacznymi relikdami świątyni romańskiej (przede wszystkim chodzi o krypty – kościół dolny) oraz fragmentami gotyckimi z XIII w., a także zabudowania poklasztorne, również zawierające elementy romańskie (studnia) i gotyckie, przede wszystkim jednak późniejsze¹⁶. Warto

¹⁵ Refleksje co do jakości muzeum oparte są na autopsji. Odwiedziliśmy tę placówkę kilkakrotnie, ostatnio w lutym 2013 r. Z literatury fachowej na temat zespołu warto wymienić np.: Z. Świechowski, *Budownictwo romańskie w Polsce. Katalog zabytków*, Wrocław – Warszawa - Kraków 1963, s. 252 – 261; idem, *Strzelno. Rzeźba romańska*, Strzelno 1987; idem, *Architektura romańska w Polsce*, Warszawa 2000, s.:23; idem, *Katalog architektury romańskiej w Polsce*, Warszawa 2009, ss.: 464 - 487; *Strzelno romańskie. Zbiór studiów*, Strzelno 1972; *Katalog Zabytków Sztuki w Polsce* [dalej: KZSwP], t. XI: *Dawne województwo bydgoskie*, pod red. T. Chrzanowskiego i M. Korneckiego, z. 10; *Mogilno, Strzelno, Trzemeszno i okolice (d. pow. mogileński)*, opr. Z. Białłowicz - Krygierowa, Warszawa 1982, s. 62 – 86 (łącznie z informacjami o samym mieście i innych obiektach w nim się znajdujących); J. Chudziakowa, *Zespół architektury romańskiej w Strzelnie w świetle najnowszych badań*, Acta UNC. Nauki Humanistyczno - Społeczne, z. 184, Archeologia z. 13, 1990; K. Sulowska - Tuszyńska, *Klasztor norbertanek w Strzelnie (XII - XVI wiek). Obraz kultury w świetle badań archeologiczno - architektonicznych*, Archaeologia Historica Polona, t. 13, 2003, s. 113 - 129; eadem, *Klasztor norbertanek e Strzelnie (XII - XVI wiek): sacrum i profanum*, Toruń 2006; eadem, *Bazylika Św. Trójcy w Strzelnie – niektóre odkrycia w latach 2000 - 2004*, [w:] *Architektura romańska w Polsce. Nowe odkrycia i interpretacje*, pod red. T. Janiaka, Gniezno 2008, s. 455 - 466.

¹⁶ *Architektura romańska od połowy XI do końca XII wieku*, [w:] *Sztuka polska przedromańska i romańska do schyłku XIII wieku*, pod red. M. Walickiego, Warszawa 1971, s.: 90 - 148; J. Chudziakowa, A. Czacharowski, *Opactwo benedyktynów w Mogilnie*, Zabytki Polski Północnej, nr 3, Toruń 1977; KZSwP, t. XI, z. 10, s. 27 – 46 (łącznie z informacjami o innych obiektach znajdujących się w mieście); K. Józefowiczówna, *Trzy romańskie klasztory*, [w:] *Studia z ziemi mogileńskiej*, pod red. Cz. Łuczaka, Poznań 1978, ss.: 165 - 265; J. Chudziakowa, *Romański kościół benedyktynów w Mogilnie*, Warszawa 1984; *Kościół benedyktynów w Mogilnie po badaniach z lat siedemdziesiątych*, Zeszyty Naukowe UJ, 886, Prace historyczne, z. 89, Warszawa - Kraków 1989, ss.: 27 - 42; Z. Świechowski,

w tym miejscu zaznaczyć, że w kompleksie tym podjęte są pewne próby muzealizacji¹⁷, łącznie z funkcjonowaniem przewodnika dostępnego na telefon¹⁸. Poza tym – co ważne z perspektywy bazy noclegowej (a także konferencyjnej), w zespole mieści się „Europejskie Centrum Spotkań Wojciech – Adalbert”.

Pozostałe znajdujące się na terenie powiatu obiekty dziedzictwa artystycznego – kulturowego zdecydowanie odbiegają rangą od wymienionych wyżej zespołów, przy czym spośród ważniejszych z nich można wymienić późnogotyckie świątynie (św. Jakub w Mogilnie, św. Maria Magdalena w Kwieciszewie), wiejskie kościołki drewniane z XVII i XVIII w. (Kościuszki, Niestronno, Parlin, Siedlimowo, Strzelce i Wylatowo), barokowy klasztor karmelitów trzewickowych i sanktuarium w Markowicach, czy Muzeum Ziemi Mogileńskiej w Chabsku¹⁹. W tym miejscu wypada dodać, że do krajowego rejestru zabytków nieruchomości wpisano 32 obiekty lub zespoły z terenu powiatu²⁰.

Warto też wspomnieć o walorach mikroregionu w zakresie turystyki biograficznej. Przecież np. z Mogilnem wiąże się postać ks. Piotra Wawrzyniaka, w Strzelnie urodził się laureat nagrody Nobla Albert Abraham Michelson, zaś w Markowicach znakomity znawca antyku Ulrich von Wilamowitz – Moelendorf.

Przejdźmy teraz do ostatniego modułu naszego wystąpienia, czyli prezentacji postulatów co do potencjalnej możliwości zwiększenia atrakcyjności turystycznie – kulturowej powiatu mogileńskiego.

Budownictwo romańskie w Polsce. Katalog zabytków, s. 169 - 171; idem, *Katalog architektury romańskiej w Polsce*, s. 301 - 305; M. Graczyńska, *Wschodnia krypta w kościele pw. Św. Jana Ewangelisty w Mogilnie – próba rekonstrukcji dyspozycji wnętrza*, [w:] *Architektura romańska w Polsce. Nowe odkrycia i interpretacje*, pod red. T. Janiaka, Gniezno 2008, s. 209 – 221.

¹⁷ Chodzi między innymi o udostępnianie zwiedzającym krypt, obecnie poddawanych renowacji.

¹⁸ Funkcję tę pełni z dobrym skutkiem p. Zenon Popiołek.

¹⁹ Ich dość niestety pobieżną ocenę z punktu widzenia turystyki kulturowej przedstawił M. Piasta, *Waloryzacja*, s. 75 – 78. Dodajmy tu, że Muzeum w Chabsku posiada swą stronę internetową [dostęp: 12 V 2013 r.], <http://www.mzm.mogilno.pl/>.

²⁰ *Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków - stan na 31 marca 2013 r.: województwo kujawsko – pomorskie* [dostęp: 11 V 2013 r.], <http://www.nid.pl/UserFiles/File/Rejestr%20Zabytk%C3%B3w/rejestr%20zabytk%C3%B3w%20nieruchomych%20-%20stan%20na%2031%20marca%202013/KUJ-rej.pdf>.

Niewątpliwie przydałoby się poszerzenie oferty drukowanych materiałów informacyjnych²¹. Faktem jest, że podjęto już w tym zakresie pewne kroki, jednak niestety, jedynie lokalnie. Na wyróżnienie zasługują właśnie różnorodne druki dotyczące zespołu klasztornego w Strzelnie, na czele z wzorcową pozycją autorstwa Damiana Rybaka. Jest to trójjęzyczny (polski, angielski i niemiecki), bogato ilustrowany, zawierający m.in. przekroje izometryczne budowli z naniesionymi i oznaczonymi ikonkami ważniejszymi zabytkami, oraz zwięzłe ich opisy, informator w kształcie planszy składanej w harmonijkę²². Inny charakter, lecz również bardzo wysoką jakość ma opracowanie autorstwa Dariusza Karczewskiego²³. Na dobre słowo zasługuje też poświęcona Strzelnu i okolicom, klasyczna w formie, będąca połączeniem formuły przewodnika i zbioru artykułów, nie do końca

²¹ Nie miejsce tu by przedstawiać pełną listę publikacji turystycznych poświęconych powiatowi mogileńskiemu, podobnie acz nie administracyjnie definiowanemu obszarowi lub też poszczególnym miejscowościom leżącym w jego granicach. Oczywiście wydawnictwa takie, różnej zresztą jakości, pojawiały się już dawno. Można dla przykładu wymienić tutaj następujące: K. Kopeć, *Ilustrowany przewodnik po Inowrocławiu i Kujawach (Kruszwica – Strzelno – Trzemeszno – Mogilno – Pakość)*, Inowrocław 1933 (jest to najstarszy, choć musimy stwierdzić, że nie prowadziliśmy szczegółowych badań w tym kierunku, znany nam druk ściśle odnoszący się do tematu. Zainteresowanym należy się informacja, że jest on dostępny w zasobach Kujawsko – Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej); M. Alexandrowicz, *Trzemeszno. Mogilno. Strzelno. Informator*, Inowrocław 1966; eadem, *Strzelno i okolice. Przewodnik*, Strzelno 1979; M. A. Grabiszewski, R. Dysarz, *Trzemeszno. Mogilno. Strzelno. Przewodnik*, Warszawa 1980; A. Słowiński, *Strzelno i okolice. Przewodnik*, Strzelno 1985; *Gmina Strzelno. Pomniki przyrody. Przewodnik*, Strzelno 1996; *Mogilno. Pobenedyktyński zespół klasztorny, Muzea i zabytki Wielkopolski*, 6, Poznań 1998. Rzecz jednak w tym, że publikacje, o których mowa dość szybko dezaktualizują się. Chodzi oczywiście głównie o sferę zawartych w nich informacji stricte turystycznych (baza noclegowa, gastronomiczna, sieć dróg, połączenia komunikacyjne, oznaczenia szlaków itp.). Czasami jednak wydawałoby się, że relatywnie niezmienna sieć obiektów zabytkowych godnych uwagi ulega zmianie. Chodzi o niszczenie na naszych oczach przez bezmyślnych, często kierujących się ślepą żądzą zysku ludzi na różne sposoby władnych podejmować decyzje w sferze istnienia materialnych elementów dziedzictwa kultury.

²² D. Rybak, *Strzelno. Bazylika pw. św. Trójcy, rotunda św. Prokopa*, Bydgoszcz b.d.w. Pozostaje życzyć sobie, aby osoby mające zamiar przygotować analogiczne materiały, nie tylko zresztą dla powiatu mogileńskiego, brały wzór z wymienionego opracowania. Zwrócimy tutaj uwagę, że ma ono nie tylko walory informacyjne, lecz również może być potraktowane – co przecież dla wielu turystów jest ważne – jako całkiem atrakcyjna pamiątka z odwiedzonego miejsca.

²³ D. Karczewski, *Strzelno. Ponorbertański zespół klasztorny*, Bydgoszcz b.d.w.

więc praktyczna dla turysty chcącego z nią w ręce zwiedzać Strzelno praca Jacka Secha, Rafała Budnego i Damiana Rybaka²⁴.

Brakuje jednak dostępnych na miejscu, analogicznej jakości materiałów dla Mogilna, choć – owszem – istnieje informator o klasztorze. Niestety nie ma on zbyt dużych walorów dla osób zainteresowanych turystyką – kulturową²⁵.

Turysta chcący zwiedzić miasto i okolice może odwołać się do – niestety – dość trudno dostępnego obecnie przewodnika Grzegorza Ratajskiego, zawierającego zwięzły rys historyczno – przyrodniczy mikroregionu oraz samego Mogilna, opis obiektów godnych obejrzenia (z podziałem na miejscowości) oraz propozycje 3 tras zwiedzania (jednej po mieście i dwóch po okolicach)²⁶.

Mimo istnienia wspomnianego wydawnictwa należy stwierdzić, że przydałoby się przede wszystkim połączone z mapą i – najlepiej – wytyczonymi szlakami rowerowymi i pieszymi – nowe opracowanie dla całego powiatu, zawierające zwięzłe, rzetelne notki na temat obiektów wartych zobaczenia oraz infrastruktury turystycznej. Można byłoby też pomyśleć o poświęconych innym ważniejszym obiektom (choćby gotyckim i drewnianym kościołkom czy zespołom dworskim) ulotkach, które mogłyby – z jednej strony – być dostępne – na miejscu, z drugiej zaś, w innych punktach odwiedzanych przez turystów (w tym na okolicznych dworcach kolejowych i autobusowych, na stacjach benzynowych, czy w różnego rodzaju placówkach kulturowych).

Jak się wydaje, z perspektywy udoskonalania informacji turystycznej najważniejsze znaczenie miałyby jednak opracowanie i wdrożenie systemu oznaczeń stałych. Co prawda w mikroregionie pewne jego elementy istnieją, czy to związane z poszczególnymi obiektami, czy też z funkcjonowaniem szlaków turystyczno – kulturowych, jednak w ogólnym rozrachunku ich poziom budzi spore zastrzeżenia. Taki system, jeśli ma dobrze pełnić swoją funkcję powinien, z jednej strony, spełniać kryteria stworzone dla opisu eksponatów muzealnych, gdyż jest on pod względem sposobu dostarczania

---

²⁴ J. Sech, R. Budny, D. Rybak, *Strzelno romańskie, kujawskie, europejskie. Przewodnik nie tylko dla turystów*, Strzelno 2008.

²⁵ *Nasz klasztor, nasz dom*, opr. Z. Harędzka, A. Panasiuk, Z. Popiołek, S. Żagiel, b.m.w., b.d.w.

²⁶ Zob. przyp., nr 14.

odbiorcom informacji najlepszy²⁷, z drugiej zaś, składać się z następujących elementów:

A - tzw. brązowe znaki, a więc ustawiane w odległości od kilku - do kilkudziesięciu kilometrów znaki drogowe sygnalizujące turystyce, że zbliża się do miejscowości/obiektu godnego obejrzenia,

B - tablice umieszczone w „punktach węzłowych”, a więc w miejscach szczególnie ważnych i interesujących, zawierające informacje zbiorcze, np. panoramiczne ujęcia cennych zespołów architektoniczno – urbanistycznych, materiał ikonograficzny przedstawiający niegdysiejszy wygląd tych miejsc, ujęcia niemożliwe do zobaczenia itp.

C - indykatory – wskazówki prowadzące turystów do wybranych miejsc,

D - tabliczki informacyjne na temat poszczególnych obiektów.

Jak widać, w systemie brak jakże powszechnych, nie tylko zresztą w polskiej praktyce, tablic z planami miast lub danej okolicy. Jest to jednak w rzeczywistości element oznaczeń stałych mało przydatny, na dodatek łatwy do zastąpienia przez odpowiedni materiał drukowany. O słuszności takiego stwierdzenia współautora niniejszego tekstu definitywnie przekonały odpowiedzi studentów na zadawane im pytania, czy są w stanie, zwiedzając daną miejscowość zabrać ze sobą tablicę z planem i czy po odejściu od tejsze dobrze pamiętają z reguły skomplikowane treści na niej przedstawione²⁸.

Z pewnością za to, operując wybranymi przykładami, doskonałym rozwiązaniem byłoby sięgnięcie do mało, niestety, rozpowszechnionych wzorców wypracowanych dla drugiej z wymienionych kategorii w Brugii przez zespół kierowany przez Inę Verrept. Jest to tablica jednostronna²⁹, dwudzielna w układzie poziomym. W górnej strefie mieści się część ikonograficzna z wplecionymi

²⁷ Przede wszystkim należy zaznaczyć, że muzealnicy opracowali i w niektórych placówkach z dobrym skutkiem wdrożyli system opisu obiektów lub ich zespołów, w którym zostały skorelowane w wysokim stopniu możliwości percepcyjne i oczekiwania widza z chęcią przekazania im odpowiedniej dawki, właściwie ukształtowanych i podanych informacji (zob. choćby F. Waidacher, *Príručka všeobecnej muzeológie*, Bratislava 1999, s. 163 – 164, 287 – 299).

²⁸ Widać tu po prostu niedopasowanie formy oznaczenia do jego celu. Plan ma być wykorzystywany na bieżąco, w drodze. Trzeba go więc nosić ze sobą.

²⁹ Kwestią do przemyślenia jest ewentualne zmodyfikowanie wzoru brugijskiego i umieszczenie na odwrocie tablicy jakichś treści (informacyjnych?, reklamowych?). Z pewnością nie mogłyby jednak być one „intensywniejsze” niż treści zamieszczone na awersie obiektu.

elementami opisu, zawierająca ilustracje przedstawiające obiekty nieistniejące oraz istniejące w ujęciu trudnym lub niemożliwym do zobaczenia przez turystę, wreszcie symbole – odnośniki do opisów zawartych w części dolnej. Jak już przed chwilą zaznaczono, część dolna tablicy, zawiera kilkujęzyczne, umieszczone w wyraźnie wyodrębnionych kolumnach, dobrze czytelne, zwięzłe wiadomości o obiektach, którym tablica jest poświęcona. Dobór języków napisów – o czym wspomniała autorka konceptu w korespondencji z D. Dąbrowskim – został dokonany po analizie ruchu turystycznego, przeprowadzonej pod tym właśnie kątem³⁰. Na marginesie, można dodać, że dla powiatu mogileńskiego najszluszniejsze wydaje się zaproponowanie rozwiązania trójjęzycznego, konkretnie zaś umieszczenie na postulowanych elementach systemu oznaczeń stałych napisów polskich, niemieckich i angielskich³¹.

Z mocą należy przy tym podkreślić, że szczególnie ten element sytemu oznaczeń stałych może spełnić nader ważną rolę i to nie tylko dla turystów, lecz również ludności miejscowej. Jest to przecież rodzaj mini ekspozycji poświęconej dziejom danej okolicy, walorom zespołu architektoniczno – urbanistycznego czy kompleksu historyczno – kulturowego. Treści zawarte na właściwie (w sposób postulowany) opracowanej tablicy mogą na przykład być wykorzystywane w trakcie zajęć terenowych z młodzieżą, a także służyć dorosłym, jako łatwo dostępne i efektowne źródło informacji o danym miejscu. Nie chodzi przy tym wyłącznie o walor poznawczy tego elementu oznaczeń stałych, lecz również o jego znaczenie w sferze budowania/wzmacniania jakże ważnego zjawiska społecznego, jakim jest patriotyzm lokalny.

Wbrew pozorom również przygotowanie pozostałych dwóch elementów systemu oznaczeń (nie liczymy tutaj dobrze znanego schematu tzw. znaków

---

³⁰ Na temat walorów wybranych elementów „brugijskiego” systemu oznaczeń stałych wypowiedział się współautor niniejszego tekstu już wcześniej (D. Dąbrowski, *System oznaczeń obiektów zabytkowych – sugestie dla Halicza*, [w:] *Halyč i Halyc'ka zemlja v deržavnotvoričnych procesach Ukrainy. Materialy mižnarodnoï naukoivoï konferencii*, Halyč 2008, s. 197 – 201). Jeszcze raz dziękuje on za udostępnienie przez Inę Verrept materiałów ikonograficznych i wszelkich informacji dotyczących konceptu i jego realizacji.

³¹ Napisy polskie są oczywiste z dwóch podstawowych względów, po pierwsze, jest to język miejscowy, po drugie, największą grupę odwiedzających, stanowią osoby nim się posługujące. Co do niemieckich, o ich umieszczeniu decyduje wzgląd historyczny oraz przypuszczenie, że jego nosiciele są potencjalnie największą grupą turystyczną pośród obcokrajowców mogących odwiedzać powiat mogileński. Angielski zaś, to po prostu współczesna lingua franca.

brązowych, choć samoistnym problemem jest ich sensowne rozmieszczenie) wymaga głębokiego namysłu, aby przynieść właściwy efekt informacyjny.

Kończąc już nasze rozważania zauważmy, że w ramach przyjętej do realizacji w 2012 roku strategii promocji powiatu mogileńskiego znalazły się m.in. zalecenia wydania folderu i mapy turystycznej powiatu, jak też kalendarza na rok 2013.

Poza zaplanowaniem wydarzeń jednorazowych i cyklicznych, jak też ogólną deklaracją o współpracy z wieloma instytucjami i licznymi organizacjami pozarządowymi brak jest jednak przemyślanej strategii promocji³². Nie mamy tu na myśli zorganizowanej przez firmę zewnętrzną, bardzo drogiej i najczęściej nieefektywnej kampanii reklamowej, lecz upowszechnianie informacji o różnorodnych atrakcjach powiatu w postaci efektywnych i atrakcyjnych graficznie informatorów, map i folderów, które znalazłyby się we wszystkich węzłach komunikacyjnych powiatu, przy wszystkich ważniejszych zabytkach, w punktach obsługi turystów itp., a które byłyby elementem spójnego i czytelnego systemu oznaczeń.

1. Odpowiednio opracowany i umieszczony brązowy znak. Przy moście nad wąwozem Tary, Czarnogóra (fot. D. Dąbrowski)

³² Uchwała nr XX//12 Rady Powiatu w Mogilnie z dnia 24 lutego 2012 r. w sprawie uchwalenia kierunków działania Zarządu w zakresie promocji Powiatu Mogileńskiego na 2012 r. [dostęp: 20 kwietnia 2013], http://www.starostwo.mogilno.bip.net.pl/?p=document&action=save&id=5451&bar_id=4074.

2

De Burg, het hart van Brugge

De plek is één van de vroegst bewoonde plaatsen in de stad. Hier worden al mensen in de twaalfde eeuw vermeld.

In de loop van de eeuwen werd de plek als vesting met een muur en een gracht omringd. De Burg als vesting was de kern van de stad.

1

3

Het Landhuis van het Bruges Vrije

4

De burgerlijke griffie

7

De Heilig-Bloedbasiliek

8

Sint Donaaskerk

5

HEI ROEDERdaages paradijs van Toyo Ito

6

Het stadhuis

9

3

La place Burg, le cœur de Bruges

Text in French describing the square and its history.

Der Bergplatz, das Herz von Brügge

Text in German describing the square and its history.

The Burg square, the heart of Bruges

Text in English describing the square and its history.

La place Burg, le cœur de Bruges

Text in French describing the square and its history.

2. Tablica umieszczona w „punkcie węzłowym”, Plac Burg w Brugii, Belgia (ilustracja dostarczona przez p. Inę Verrept z Department of Historical Monuments, Heritage Cell z Brugii)

3. Indykator właściwie skonstruowany i umieszczony. Herceg Novi, Czarnogóra (fot. D. Dąbrowski)

4. Indykatory nie do końca właściwie umieszczone (zbyt wysoko) i skonstruowane (niedokładne określenie kierunku zwiedzania). Pecz, Węgry (fot. D. Dąbrowski)

5. Indykatory właściwie skonstruowane i raczej poprawnie rozmieszczone. Toruń (fot. D. Dąbrowski)

6. Tabliczka informacyjna o konkretnym obiekcie. Model nieinwazyjny. Poprawna realizacja, zarówno pod względem umiejscowienia, jak i jakości opisu, budząca jedynie drobne zastrzeżenia (zbytne oddalenie od poszczególnych elementów obiektu, zbyt zwięzły opis). Bitola, Macedonia (fot. D. Dąbrowski)

7. Tabliczka informacyjna o konkretnym obiekcie. Model nieinwazyjny. Poprawna realizacja, zarówno pod względem umiejscowienia, jak i jakości opisu. Devin – Bratysława, Słowacja (fot. D. Dąbrowski)

8. Tabliczka informacyjna o konkretnym obiekcie. Model inwazyjny. Poprawna realizacja, zarówno pod względem umiejscowienia, jak i jakości opisu. Toruń (fot. D. Dąbrowski)

9. Zob. nr poprzedni

10. Tabliczka informacyjna o konkretnym obiekcie. Model inwazyjny. Całkowicie nietrafione umiejscowienie, opis tylko w jednym języku, formalnie poprawny co do treści, praktycznie jednak nieczytelny właśnie ze względu na fatalną lokalizację. Sudak, Ukraina (fot. D. Dąbrowski)

11. Tablica z planem miasta. Nader popularny, jednak całkowicie nieprzydatny element systemu oznaczeń stałych. Płowdiw, Bułgaria (fot. D. Dąbrowski)

Abstract

The main purpose of this paper is an attempt to assess tourist and cultural potential of the poviats of Mogilno that is a classic example of an administrative unit of the Greater Poland – Kuyavia border. A very efficient mechanism for such evaluation was developed by Armin Mios von Rohrscheidt. So-called cultural - tourist valorizations of individual micro-regions (in fact identified with the poviats) have been published in the “Turystyka kulturowa” scientific journal during the past few years. Such a study has also the poviats of Mogilno, although not of entirely satisfactory quality. According to its author this micro-region has an average tourist and cultural potential. This finding may be considered acceptable.

The following conclusions can be drawn from the present analysis. Although there are very good publications (e.g. Damian Rybak, *Strzelno. Bazylika pw. św. Trójcy, rotunda św. Prokopa*, Bydgoszcz no date of publication), the availability and quality of print materials is not sufficient and needs to be improved. Professional constant markings system actually does not exist in the powiat.

Therefore it is proposed to develop a correlated system of tourist markings consisting of properly prepared prints available in right places (in situ but also in other towns, cultural centers, railway stations, petrol stations, tourist information, etc) and also elements of constant markings system. It has been suggested that it consisted of 4 elements:

A – so called brown signs placed at a distance of a few to a few tens of kilometers indicating the tourist that is approaching places/things worth seeing,

B – information boards set in key places, made in accordance with the model from Brugia. They contain summary information arranged in a particular way, e.g. a bilingual comment, panoramic pictures of important architectural and urban complexes, iconographic material with a look into the past of these places, scenes impossible to see, etc.

C – indicators that will lead tourists to the destination,

D – information boards for each object.

Development of such a model will only help to ensure optimal effectiveness in information with an impact on both tourists and local people. In the second case it is not only about its role in education but also in strengthening local patriotism.